

УДК 76:008(477)''19''

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ГРАФІКИ ХХ СТОЛІТТЯ

НИКОНЕНКО Тамара

Київський національний університет технологій і дизайну, Україна
nikonenko.tm@knutd.com.ua

Надано результати дослідження культурологічних передумов становлення української графіки ХХ століття. Метою стало узагальнення цілісної картини процесу розвитку української графіки минулої доби. На основі проведеного аналізу було виявлено національні особливості, охарактеризовано домінуючі напрями української графіки ХХ століття. Наукове дослідження показало, що в українській графіці зазначеного періоду відбилися загальноєвропейські мистецькі течії – від модерну до неокласицизму. Графіка досягла високого художнього рівня, проявилася як багатогранний культурний феномен, стала визначним явищем в історії як українського так і світового мистецтва.

Ключові слова: культурологічні передумови, українська графіка, художні засоби, стилістика, національна традиція

ВСТУП

Сьогодні питання вивчення українського мистецтва радянської та пострадянської доби постало досить гостро, адже за умов суцільної глобалізації сучасного суспільства зростає роль важливості виокремлення національного. Сформувалась загальна усвідомлена потреба сучасної науки у створенні нового осмислення історії українського мистецтва ХХ століття в межах загальноєвропейського художнього процесу. Минуле століття ознаменувалося в історії людства посиленням зв'язку мистецтва з політикою, коли модерністські течії розглядаються крізь призму різноманітних реакцій, крізь посилений спротив і негативізм. Запропонована в даній роботі тема є фундаментальним дослідженням для вивчення культурологічних передумов становлення української графіки ХХ століття.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Для виявлення перспектив розвитку новітньої української графіки потрібно визнати значимість мистецького досвіду ХХ ст. в усій повноті і суперечливості явищ, які його репрезентують.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

ХХ століття в історії української культури, сповнене протиріччя, досягнень і втрат. Загальною закономірністю суспільного розвитку є тісний взаємозв'язок основних сфер життя суспільства – економіки,

політики, культури. Що стосується основної парадигми української культури ХХ століття, то однією з її принципових особливостей є визначальна роль політичного чинника. При цьому переважав не еволюційний характер динаміки, а різкі зміни, які чітко розмежовують основні етапи розвитку української культури: Перша світова війна, Лютнева і Жовтнева революції, боротьба за українську державність 1917-1920 рр., створення СРСР, Друга світова війна, криза соціалізму і розпад радянської системи, отримання Україною незалежності.

Дослідниця О. Лагутенко виокремлює наступні етапи розвитку графіки на теренах України початку ХХ століття : перший етап – Львівська сецесія (відбувалося динамічне формування нового типу міської культури; створення художнього об'єднання «Товариство прихильників українського письменства, науки і штуки» (1904-1914), Перша всеукраїнська художня виставка (1905) на якій було представлено твори майстрів Західної і Східної України, художників нової генерації, серед яких І. Труш, М. Сосенко, М. Жук; у Львові почали виходити перший мистецький україномовний журнал «Артистичний вісник» та часописи різнопланового спрямування, що стали підґрунтям для стрімкого розвитку ілюстративної графіки). Другий етап – символізм і модерн у графічній творчості київських художників (у 1900 році в Києві відбулася Міжнародна виставка плаката, де було широко представлено твори відомих західноєвропейських майстрів представників стилю модерн; виставки польських художників, які розпочали лінію символізму в українській графіці; виникає творче угруповання Товариство київських художників, що об'єднувало майстрів, які дотримувалися різних стилістичних напрямів та творчих методів – реалізму, імпресіонізму, академізму, символізму; заснування журналу (1907-1910 «В мире искусств» (1907-1910), що згуртував митців, які у своїй творчості поєднували риси символізму і модерну; зародження українського національного модерну, яке пов'язане з творчістю В.Кричевського). Третій етап – символізм і модерністичні напрями в графіці Харкова(поєднання в графічних роботах харківських митців пластичної мови модерну із символістичним змістом та реалістичної характеристики образу і вільної манери виконання, позначеної рисами стилю модерн, що у кольорі межує з фовізмом; виникнення Товариство харківських художників (1906-1916), мистецьких об'єднань «Голубая лилия» (1909-1912) та «Союз семи» (художники - графіки якого визначали свій творчий напрям як футуризм, що містить ознаки кубізму, експресіонізму, футуризму, неопримітивізму) [2].

Помітним явищем у графічному мистецтві України 1910-х – поч. 1930-х рр. став експресіонізм (роботи М. Бутовича, М. Осінчука, Я. Музики, О. Довгаля, В. Касіяна). Графіка 30-х років охопила широкі сфери застосування завдяки існуванню графічних факультетів у художніх вищих навчальних закладах Києва, Харкова, Одеси, мистецької студії О. Новаківського у Львові [2]. Спільною рисою для

митців трьох десятиліть (1930–1950) стали міцні національні традиції та професійні школи. Інтенсивність творчих пошуків у галузі графічного оформлення 1945-1950 рр. була наслідком боротьби художників із зовнішнім прикрашанням, поверховим декоративізмом і нейтрально-описовим зоровим образом, позбавленим глибокого ідейного змісту. Мистецтво книги ставало на шлях оновлення, тяжіло до органічно цілісного вирішення у гармонійному поєднанні всіх елементів оформлення. Питання цілісності ансамблю книжкового оформлення стало розглядатися у загальній концепції з архітектурою книжки, у поєднанні здорового образу зі змістом тексту, жанру видання [4].

У другій половині 1950-х рр. відновлюється творчий пошук у галузі шрифтової культури, розробляються нові гарнітури, що продовжують національні традиції, покладені Г. Нарбутом, В. Кричевським [3]. Українська графіка другої половини 50-80-х рр. ХХ століття характеризується значним інтересом її творців до української історії, народного побуту та мистецтва. Певною особливістю є те, що реформи кінця 50-х – початку 70-х рр. ХХ століття стали справою молодих українських художників-ілюстраторів, а не професійних книговидавців. Це зумовило особливості розвитку книжкової графіки в Україні. Велике значення мала синтетична природа графічного мистецтва. Українські графіки 1960-х рр. зблизили книжкову ілюстрацію з мистецтвом кінематографа, використали характерну для книжкового мистецтва попереднього періоду близькість ілюстрації до мізансцени з театральної вистави [1]. Найвищий розквіт нової графічної системи припав на період з 1960 - 1965 рр. У цей час з'явилися найдосконаліші твори книжкової графіки: штрих став не просто більш правильним, а бездоганно точним, замість різких контрастних зіставлень білого й чорного виникла багата палітра сріблястих відтінків. Від митців попереднього періоду художники 1970-х рр. перейняли розуміння графіки як абсолютно самостійного мистецтва, зберегли інтерес до мистецтва книжки, відроджували та підтримували традиції українського книгодрукування.

На зламі 1980-х – 1990-х рр. у культурне середовище України проникає філософія постмодернізму, митці відкривають для себе нові художні форми. Творчість художників базується на застосуванні різних графічних технік. Поряд працюють майстри кількох поколінь, творчість яких є кардинально різною – від збереження кращих традицій до сміливих новацій. З появою і розвитком комп'ютерних технологій на початку 90-х років практично всі дизайн-процеси, пов'язані з проектуванням оригіналів, проходженням до друкарських етапів, пробні відбитки, експертна оцінка і друк були покладені на цифрові технології та електронний інструментарій.

ВИСНОВКИ

Дослідження культурних передумов дозволяє сформувати уявлення про підґрунтя для розвитку особливостей української графіки

в ХХ столітті. Графічне мистецтво стрімко розвивалося, реалізуючи себе в багатьох формах – станковій авторській та естампній графіці, журнальній та книжковій, ужитковій графіці, плакаті, екслібрисі, ескізі театрального костюма та декорації, малюнку до монументальної композиції. Послідовна еволюція стилю у творчості художника була пов'язана з поєднанням у його мистецькій практиці різних манер. Своєрідність художньої мови виникала завдяки застосуванню традиційних мотивів і авангардних засобів творення образу. Українська графіка цієї доби демонструє поєднання загальноєвропейських мистецьких тенденцій і національних особливостей художнього процесу: (високий професіоналізм, досконале володіння матеріалом, творче осмислення вітчизняного і світового культурного надбання, емоційна насиченість, пластичність лінії, графічна чіткість, філософська глибина і духовність).

ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьев В. Українське радянське мистецтво 1960 – 1980 рр. К.: Мистецтво, 1989. 223 с.
2. Лагутенко О. Українська графіка ХХ століття. К.: Грані-Т, 2011. 184 с.
3. Ламонова О. В. Київська книжкова графіка кінця 50-х – початку 70-х років ХХ століття. Тенденції розвитку, стилістика, майстри. К., 2016. 34 с.
4. Олійник В.А. До проблеми вивчення української книжкової графіки кінця ХХ ст. (на матеріалах фондів музею книги і друкарства України) // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Випуск 19, 2013. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету Том І. С.126-132.

NYKONENKO T.

CULTURAL PRECONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN GRAPHICS OF THE XX CENTURY

Presented results of cultural preconditions study for the formation of Ukrainian graphics of the twentieth century. The goal was to summarize a holistic picture of the development process of Ukrainian graphics of the past days. On the basis of the analysis were identified national peculiarities and characterized directions of the Ukrainian graphic arts of the twentieth century. Scientific research has shown that the Ukrainian graphic art of that period reflected the pan-European artistic trends - from modern to neoclassical. Graphics has reached a high artistic level, has emerged as a multifaceted cultural phenomenon, has become a prominent phenomenon in the history of both Ukrainian and world art.

Key words: *cultural preconditions, Ukrainian graphics, artistic means, stylistics, natio*